

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

De burcht van Kolmont in Tongeren (Overrepen)

Archeologische site

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

De burcht van Kolmont, Tongeren (Overrepen), Burchtstraat, Oude
Kolmontstraat – archeologische site

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/73083/103.1

Peter Van den Hove

5/03/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
1.3.1.	Geofysisch onderzoek	5
1.3.2.	Evaluerend archeologisch onderzoek.....	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed.....	11
2.	Evaluerend gedeelte	11
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	11
2.2.	Motivering van het type bescherming	12
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	13
2.4.	Juridische toestand	13
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	13
2.4.2.	Omgeving	13
2.4.3.	Natuur en Bos.....	14
3.	Beheersvisie	15
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	15
3.1.1.	Beheersdoelstellingen beschermde archeologische site.....	15
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	16
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	16
4.	Bronnen	17
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier.....	18
5.1.	Omgevingsplan	18
5.2.	Foto's, kaarten en figuren.....	18
5.3.	Passende beoordeling	18

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit is het inhoudelijk dossier bij de bescherming als archeologische site van de burcht van Kolmont. Het beschermingsvoorstel is het gevolg van een ad hoc beschermingsaanvraag en is opgenomen in de beschermingskalender voor 2023. Gelijktijdig met deze bescherming wordt de ruïne van de burcht beschermd als monument en Kolmontbos als cultuurhistorisch landschap.

1.1. Situering

De ruïne van de burcht van Kolmont bevindt zich in het gelijknamige gehucht van de Tongerse deelgemeente Overrepen. De burcht werd gebouwd op een westelijke uitloper van het plateau tussen Overrepen en Tongeren. Door de ligging op een prominente verhevenheid is de ruïne een opvallende baken in dit deel van de vallei van de Fonteinbeek. De motteheuvel met de ruïne ligt 100 meter ten oosten van de Burchtstraat, de weg die via Kolmont van Overrepen naar Piringen loopt. Het bochtige verloop van de Burchtstraat bij de afdaling van de zuidelijke heuvelflank is een modern tracé. Het oorspronkelijke verloop van de weg is bewaard als de Oude Kolmontstraat, een holle weg op de vermelde zuidelijke heuvelflank (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 1, nr. 4).

1.2. Historisch overzicht

In het midden van de 19de eeuw ontstaat de geschiedkundige belangstelling voor de burcht van Kolmont. François Driesen geeft in zijn *Recherches historiques sur Tongres et ses environs* uit 1851 een romantische beschrijving van de ruïne. De beschrijving door Antoine Perreau in zijn artikel over de kasteelheren van Kolmont is beknopt, maar meer archeologisch dan de beschrijving van Driesen. Perreau vermeldt de donjon, de grachten en het metselwerk in silex en Maastrichtersteen. De eerste volwaardige archeologische beschrijving is van de hand van Camille de Borman, in zijn studie over de burcht van Kolmont uit 1862 (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 5).

Tegelijk met de groeiende historische en archeologische interesse werden de eerste initiatieven genomen voor het behoud en het beheer van de site. In zijn publicatie uit 1851 vermeldt François Driesen dat toenmalig eigenaar Hyacinte de Bellefroid restauratiewerken in de ruïne voorzag. Wellicht is het bij plannen gebleven. In 1866 werd de ruïne opgenomen in een parkaanleg van de omgeving. Postkaarten van rond 1900 tonen de toenmalige toestand van de ruïne. Op de ontboste hellingen van de burchtheuvel waren plantenbedden aangelegd. Omstreeks 1930 werden stappen ondernomen voor de bescherming van de ruïne, die er uiteindelijk niet is gekomen.

In de jaren 1970 ontstond een hernieuwde wetenschappelijke belangstelling voor de ruïne, met intussen meerdere publicaties tot gevolg. Het onderzoek leverde niet alleen nieuwe inzichten over de middeleeuwse burcht van Kolmont, maar benadrukte ook het voor Vlaanderen uitzonderlijke karakter van de site.

In de jaren 1980 vond nogmaals een studie plaats naar de burcht onder leiding van C.G. De Dijn, toenmalig diensthoofd bij de provinciale dienst van het kunstpatrimonium. In 1982 worden ook voor het eerst gedetailleerde opmetingsplannen van de site gemaakt. Ook hier was het opzet om tot bescherming van de site te komen. Maar ook dit initiatief heeft niet geleid tot een bescherming.

In de jaren '90 van vorige eeuw werd bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd door F. Doperé en J. Ubrechts, in het kader van hun grootschalig onderzoek naar de donjon in Vlaanderen. Hun vaststellingen zijn nog steeds van belang om de bouwgeschiedenis van de site te begrijpen.

In zijn studie over mottekastelen in het graafschap Loon geeft J. De Meulemeester een korte beschrijving van de site. Hij heeft er zelf nooit gravend onderzoek gedaan.

Vanaf 2017 startte het agentschap Onroerend Erfgoed met een gefaseerd waarderend onderzoek naar de site van de burcht van Kolmont in functie van de opmaak van een beschermingsdossier. Eerst werd er een geofysisch onderzoek uitgevoerd door het studiebureau TARGET. In het najaar van 2017 tot april 2019 werd er een waarderend archeologisch onderzoek uitgevoerd door het studiebureau RAAP. Beide onderzoeken gebeurden in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed. Bedoeling van dit onderzoek was om de bewaringstoestand van het archeologisch bodemarchief na te gaan op en rond de burchtheuvel en om de site af te bakenen in functie van de opmaak van een beschermingsdossier. Het voorliggend dossier is gebaseerd op de resultaten van dit onderzoek.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Geofysisch onderzoek

In 2017 werd door het studiebureau TARGET een geofysisch onderzoek met magnetometer uitgevoerd op de percelen: Tongeren, 18de afdeling, sectie B, perceelsnummers 37E, 38L, 40A en 166L (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 6). Deze percelen, met een sterk oplopende hellingsgraad in noordelijke richting, zijn als boomgaard en weiland in gebruik. Geofysisch onderzoek op de burchtsite zelf was niet mogelijk omwille van de dichte bebossing en de steile topografie. Tijdens het geofysisch onderzoek zijn verschillende responsen waargenomen die volgens het studiebureau als archeologische sporen kunnen geïnterpreteerd worden. De sporen bevinden zich hoofdzakelijk op de percelen 37E, 38L en 40A en lijken niet hoger te komen dan de nog aanwezige bron op perceel 40A. Een verder archeologisch onderzoek van deze meetresultaten (door middel van proefputten en/of proefsleuven) kon echter niet gerealiseerd worden doordat de eigenaar zijn eerder verleende toestemming hiervoor introk. Wel konden er tijdens het aanvullend onderzoek door het studiebureau RAAP een aantal manuele boringen gezet worden op het terrein, in een poging om enkele resultaten uit het geofysisch onderzoek te verifiëren. Hoewel het niet evident is om waarnemingen uit een geofysisch onderzoek enkel door middel van boringen te controleren zijn er wel enkele waarnemingen gedaan die van belang zijn. In een aantal boringen werd namelijk bouwpuin, baksteengruis, vuursteenbrokjes en leisteen opgemerkt. Op basis van deze waarnemingen mag de aanwezigheid van archeologische sporen niet uitgesloten worden op genoemde percelen.

1.3.2. Evaluerend archeologisch onderzoek

Voorafgaand aan het terreinwerk werd een bureauonderzoek opgestart waarin de aanwezige kennis op vlak van archeologie, historische kennis en landschap werd verzameld. Op basis van de gegevens uit het bureauonderzoek werd vervolgens een booronderzoek uitgevoerd dat zich zowel op de landschappelijke als de archeologische vraagstelling richtte. Naast dit booronderzoek werd er ook een metaaldetectoronderzoek uitgevoerd. Het terreinonderzoek werd voltooid met een onderzoek door middel van proefputten (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 10).

1.3.2.1. Bureaustudie

De oudste bronnen die verwijzen naar zowel de plaats Kolmont als een heer van Kolmont, dateren uit de late 11de eeuw. Etymologisch gezien verwijst de naam wellicht naar een 'kale berg'. Of toen al een kasteel aanwezig was, weten we niet maar het is best aannemelijk. In ieder geval staat het vast, op basis van historische bronnen, dat er in 1170 zowel een 'gehucht' als een 'kasteel' aanwezig zijn.

Met betrekking tot de locatie van de bewoning weten we dat deze zich niet binnen het burchtareaal bevond aangezien het gehucht tijdens een belegering in 1179 in brand wordt gestoken terwijl de inwoners naar de burcht waren gevlucht. Op basis van een cartografische analyse lijkt het aannemelijk dat de oude bewoning zich ten noordwesten van de burchtheuvel bevond, langs de Kolmontstraat, de Oude Kolmontstraat en de Burchtstraat. Op kaarten is overigens ook een dries te herkennen op het kruispunt van deze drie wegen. Ter hoogte van deze locatie zijn naar aanleiding van rioleringswerken in 2011 ook enkele oude grachtstructuren aangesneden met aardewerk uit de 14de/15de eeuw. Minstens vanaf de 18de eeuw vindt er een verschuiving van de bewoning plaats naar het noorden toe. De huidige kern overlapt dus slechts gedeeltelijk met de middeleeuwse. Er zijn aanwijzingen dat er sprake is van een georganiseerde structuur die bestond uit 2 min of meer parallelle straten met daartussen verbindingswegen. Het stratenpatroon dat aangegeven staat op de 18de-eeuwse kaarten herinnert daar nog aan. De walvormige structuur zoals deze te herkennen is op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen gaat terug op een oud wegtracé.

Het toekennen in 1170 van stadsrechten en -vrijheden aan Kolmont door de graaf van Loon dient vooral gezien te worden als een strategische zet in een twist met het Huis van Moha en heeft niet geleid tot een echte stadsontwikkeling. Economisch gezien lag Kolmont helemaal niet zo gunstig. Alhoewel het dorp en de burcht zich nabij de verbindingsweg bevinden tussen twee belangrijke handelswegen (Sint-Truiden/Tongeren/Hasselt) en het belang van de passage over de Fonteinbeek hier niet ontkend kan worden, lijkt dit toch een stuk minder gunstig in vergelijking tot de kernen in de omgeving die zich direct nabij deze handelswegen bevonden (Borgloon, Sint-Truiden, Tongeren). Bovendien ontbrak in de regio een voldoende grote economische dynamiek, dit in tegenstelling tot Vlaanderen waar heel wat stadsstichtingen wel succesvol waren. Tot slot kan men zich de vraag stellen of een echte stadsontwikkeling wel het doel was van deze politiek.

Eens de strategische en militaire betekenis van Kolmont wegviel, wellicht bij de overdracht naar het prinsbisschoppelijk Luik in 1366, boette het gehucht verder aan belang in. In 1378 worden Brustem en Kolmont niet meer tot de Loonse steden gerekend. Vaak wordt gesteld dat hun eigen dynamiek niet volstond om te concurreren tegen de nabijgelegen centra, resp. Sint-Truiden en Tongeren. Maar het is goed mogelijk dat er nooit een begin van enige dynamiek geweest is. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Borgloon, gelegen op de weg tussen Sint-Truiden en Tongeren, lange tijd residentie van de graaf en al vroeg in het bezit van een omwalling. Deze kern bleef wél verder in ontwikkeling. Al had deze ook te lijden van de druk van de omliggende steden.

In de woelige 12de en 13de eeuw bevond het kasteel zich aan de grens met het prinsbisdom Luik. De positie vlak bij een waterweg en boven op een uitgesproken hoogte versterkten de strategische waarde. Dat de heren van Loon ook de bouwheren waren van de nog aanwezige tienhoekige donjon (tussen 1170 en 1175) lijkt erg aannemelijk, maar dit kon (nog) niet aan de hand van archeologisch onderzoek of doorgedreven bouwhistorisch onderzoek bewezen worden. Enige voorzichtigheid is aangewezen. In ieder geval had deze tienhoekige toren een ronde stenen voorloper die nog in de basis van de huidige toren duidelijk te herkennen is. Binnen de burcht moet zich een kapel hebben bevonden, gewijd aan Sint-Aldegonde. De exacte locatie is niet gekend. Op basis van de rekeningen blijkt dat via die kapel nog tot in de 17de eeuw inkomsten werden geïnd, zij het zeer beperkt.

De burcht vormde vanaf de 12de eeuw het decor van vele schermutselingen tussen de verschillende grootmachten. Vanaf 1366 speelde de grens tussen het prinsbisschoppelijk Luik en het graafschap Loon geen rol meer op deze locatie. Kolmont werd immers opgenomen in het territorium van Luik. Mogelijk treedt zo het eerste verval op van de burcht. In 1488 werd de burcht nog éénmaal in gereedheid gebracht. Na de strijd tussen de prins-bisschop Jan van Horne en de familie de la Marck (van der Marck) wordt het gebruik van de hoogteversterking voor militaire doeleinden niet meer vermeld. De burcht

wordt kort daarna (1499) gedeeltelijk ontmanteld en gebruikt als steengroeve voor de herstelling van de stadsmuren van Tongeren. De site vervalst verder geleidelijk tot ruïne. Pas in de 19de eeuw krijgt de burcht een nieuwe invulling als geromantiseerd element in een kasteelpark.

1.3.2.2. Booronderzoek

Op de hellingen rond de burchtheuvel werden een groot aantal boringen gezet (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 8). Het is opvallend hoe heterogeen de bodemopbouw bleek te zijn. Het meest sprekende bewijs voor het hellingafwaarts verplaatsen van materiaal werd vlak bij de bron gevonden. Hier is tot wel 2,5 meter sediment afgezet op het niveau dat met het ruim tweeduizend jaar oude veen correleert. Daarnaast is het gegeven dat er bijna geen intacte bodemprofielen werden aangetroffen, zelfs niet in de Pleistocene, eolische leem een sterke aanwijzing voor erosie op de hellingen.

In de onmiddellijke omgeving rond de Oude Kolmontstraat zijn er veel moderne aanpassingen aan de helling te zien, maar er zijn ook een groot aantal oudere modificaties aan het landschap. Zo zijn er sporen van het oude stratenpatroon teruggevonden, zowel ten westen als ten oosten van de Oude Kolmontstraat. Hieruit kan worden afgeleid dat waar nu de burchtstraat de helling op kronkelt ooit een rechthoekig stratenpatroon aanwezig was. Oude en nieuwe wegtracés lopen echter vloeiend in elkaar over op verschillende plaatsen.

Naast de verschillende wegen hebben het geofysische onderzoek en de boringen samen aangetoond dat er op verschillende plaatsen in de boomgaard ten oosten van de Oude Kolmontstraat grondsporen aanwezig zijn. Deze zijn echter nog niet verder onderzocht en er kan daarom weinig over de aard en de ouderdom van deze sporen worden gezegd.

Verdere observaties op basis van de analyse van het digitale terreinmodel hebben laten zien dat er minstens één maar mogelijk wel vijf verschillende aardverschuivingen hebben plaatsgevonden nabij de burcht. Het verdwijnen van enkele delen van de wegen die op basis van het DTM en historische kaarten werden geïdentificeerd lijkt erop te wijzen dat ook in relatief recente tijden nog aardverschuivingen actief zijn geweest.

Het aantreffen van sedimenten van Paleogene ouderdom in de top van de burchtheuvel die hogerop in het landschap zouden worden verwacht zou kunnen worden gezien als een aanwijzing voor de oorsprong van de burchtheuvel zelf: een zogenaamde *deep seated landslide*. Tegen deze hypothese kan echter het argument worden ingebracht dat de burchtheuvel qua omvang en hoogte erg lijkt op de twee uitlopers van het plateau ten zuidwesten van de burcht. In een ander scenario zou de heuvel kunnen ontstaan zijn doordat een oorspronkelijke uitloper van het plateau door mensenhanden werd losgegraven (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 15 en 16). Zo zou er een *abschnittmotte* kunnen zijn ontstaan. Voor geen van beide scenario's is op dit moment een sluitend bewijs, maar het is op basis van het uitgevoerde onderzoek duidelijk dat de heuvel onderhevig is geweest aan vele modificaties. Ook ten oosten van de bron bleek er duidelijk een mensenhand betrokken te zijn geweest bij het aanleggen van de gebogen wal en het plateau dat zich hiernaast bevindt. De wal was mogelijk ooit de voet van een aardverschuiving, maar werd aanzienlijk opgehoogd. Wanneer dit precies gebeurde is niet duidelijk. Het plateau aan de voet kon evenmin gedateerd worden, ook al werd er hier veel puin in de boringen aangetroffen.

De bron die gelegen is op perceel 40A voorzag de grachten rond de burcht van water en hield ze vochtig. Verschillende 'randjes' die een rechthoek rond de bron vormen geven aan dat deze minstens een zekere afbakening van de omliggende landbouwgronden heeft gehad (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 1, nr. 2). Hoe oud deze *features* zijn kan echter niet met zekerheid gesteld worden. Met betrekking tot de grachten rond de burcht werd er door middel van het booronderzoek vastgesteld dat er in het (noord-)westelijke dal veel sedimenten werden aangetroffen die met natte omstandigheden en afvloeiend water in verband konden worden gebracht. Er lijkt zich een natuurlijke situatie voor te doen, waarin menselijk ingrijpen beperkt is geweest, afgezien van het leggen van een talud aan de noordzijde van het dal, nabij de bron. Het dal aan de oostelijke zijde bevatte

eveneens wat sedimenten die door het stroompje dat afkomstig is van de bron zijn afgezet in het dal. Het gaat echter om een veel beperktere hoeveelheid en met een veel scherpere ondergrens. Mogelijk is dit een indicatie dat er aan die zijde toch een menselijke ingreep is gebeurd.

Wanneer er naar de burchtheuvel zelf wordt gekeken maakt het booronderzoek duidelijk dat zowel de binnenste als de buitenste wal van de burcht, de droge gracht hiertussen én de onnatuurlijk steile hellingen allemaal zijn bekleed met een pakket waarin brokken kalksteen, vuursteen en mortel werden aangetroffen. Daarnaast werden leisteen- en baksteenfragmentjes ook regelmatig gevonden. Het is erg duidelijk dat de hellingen en de wallen werden gemodelleerd. De aanwezigheid van puin in veel van deze ophogingen betekent bovendien dat een belangrijk deel van de modificatie gebeurde wanneer er al stenen structuren aanwezig waren op de heuvel. Het materiaal laat echter niet toe om een datering toe te wijzen. Ook opvallend is dat er in de droge gracht (die wordt omgeven door de buitenste wal) geen aanwijzingen zijn voor het gebruik van deze gracht als pad of weg, noch voor het onder water zetten van deze depressie. Dit wijst er mogelijk op dat de gracht altijd droog was en tijdens de (laatste) gebruiksfasen van de burcht geregeld schoon werd gemaakt.

Op het neerhof wezen de boringen en proefputten uit dat deze zone in twee delen kan worden onderverdeeld op basis van de bodemgegevens: in het westen, tegen het opperhof aan werd er een diepe, opgevlude laagte of gracht aangetroffen. Deze was misschien wel tot 3 meter diep. Het oostelijke deel werd gekenmerkt door het voorkomen van drie verschillende aangebrachte lagen. De onderste hiervan vertoonde een wat humeus niveau in de top wat als een oud looppniveau werd geïnterpreteerd. Dit lag op een kleine meter diepte (ca. 85,9 m +TAW), ongeveer hetzelfde niveau van het grootste deel van de twee natuurlijke plateaus die zich ten oosten van de burchtheuvel bevinden.

Het opperhof, ten slotte, bleek op basis van enkele boringen rond de donjon zeker enkele meters te zijn opgehoogd (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 9). De ophoging bestond uit een serie puinhoudende sedimenten waarbij opnieuw in de onderste delen een oud looppniveau werd geïdentificeerd. Hier lag dit niveau tussen 86 en 88 meter +TAW, wat betekent dat het mogelijk met het oude looppniveau in het neerhof kan worden gecorreleerd. Een monster uit deze laag werd door middel van radiokoolstofdatering gedateerd tussen de late 10de- en het midden van de 12de-eeuw (990AD-1160 AD, 95.4% probability) en komt daarmee aardig overeen met de periode waarin voor het eerst in de historische bronnen over de heer, of het huis van Kolmont wordt gesproken.

1.3.2.3. Metaaldetectie

Onderzoek met metaaldetectoren heeft behoorlijk wat vondsten opgeleverd tijdens het waarderend onderzoek. Het gros ervan dateert uit de 18de tot 20ste eeuw en is enerzijds in verband te brengen met het gebruik van het terrein als landbouwareaal en anderzijds als jachtgebied. De oudste vondst is een Romeinse dupondius, een bronzen munt, wat gezien het rijke Romeinse verleden van de regio niet dient te verwonderen.

Bij een analyse van de vondsten daterend uit de middeleeuwen en Nieuwe Tijd valt de relatief grote variatie op. Een één-op-één relatie van een bepaald type vondst met een specifieke activiteit is er niet. Zo kunnen kledingstukken en munten verloren gaan tijdens landbouwactiviteiten en kan bijvoorbeeld paardentuig van trekpaarden ook binnen een woonerf achtergelaten worden. Maar de variatie aan vondsten wijst toch op een intensieve en lange exploitatiegeschiedenis van het gebied. Bovendien valt op dat binnen de boomgaard ten westen van de Burchtstraat geen loden projectielen/musketkogels zijn aangetroffen en in verhouding meer metalen kledingstukken voorkomen. Dat strookt met de hypothese, geformuleerd op basis van het bureauonderzoek, dat zich hier een woonkern bevond.

Ook ter hoogte van het burchtareaal is een gevarieerde groep aan metalen vondsten aangetroffen, die zowel uit de late middeleeuwen dateren als herinneren aan activiteiten

van tijdens of na de afbraak. Buiten de voorburcht zijn het vooral recentere vondsten (vanaf de Nieuwste Tijd) en ze komen minder dens voor. De afwezigheid van oudere vondsten in de binnenste droge gracht is eveneens opvallend. Hier komen wel vondsten uit de Nieuwste tijd voor, dewelke in verband kunnen gebracht worden met de nieuwe toegangsweg die daar toen is aangelegd.

1.3.2.4. Onderzoek door middel van proefputten

Ter hoogte van het opperhof konden tijdens het waarderend onderzoek geen proefputten worden uitgezet. Hier geven dus enkel de boringen inzicht over de bodemopbouw.

Ter hoogte van de voorburcht werd door middel van proefputten (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 10, nr. 1 en 2) een mogelijk loopniveau aangetroffen, alhoewel dit niveau niet overal bewaard bleek. Dat was overigens ook het geval wat de onderliggende restant van de natuurlijke bodem betreft. Het is niet duidelijk of deze correleert met de cultuurlaag ter hoogte van de donjon. Op basis van de profielen ter hoogte van de voorburcht – en het archeologisch materiaal dat werd ingezameld – blijkt dat de opgebrachte lagen op het neerhof ten vroegste in de 13de eeuw opgeworpen werden. Hoewel de data niet toelaten om de onderlinge chronologie en opeenvolging van modificaties goed in beeld te brengen, is het duidelijk dat de huidige morfologie van de burcht doorheen de tijd evolueerde en dat de oudste kasteelfase wellicht in sterke mate afweek van wat nu te zien is. In ieder geval was de burcht in zijn oorspronkelijke fase een stuk minder opgehoogd. Het lijkt erop dat men maximaal gebruik maakte van het natuurlijke reliëf. Het niveau van de ongeroerde moederbodem bevindt zich ter hoogte van de voorburcht op ca. 85,10 m +TAW. Ter hoogte van de donjon was de grens moeilijker zichtbaar maar zeker vanaf 85,5 m +TAW komt hier ongeroerd sediment voor (maar wellicht al iets hoger). Mogelijk lag de zone waarop de donjon werd gebouwd van nature lichtjes hoger dan de zone van het voorhof.

Op basis van de aanwezigheid van bouwpuin in de ophogingspakketten zowel op de flanken, als ter hoogte van de donjon, besluiten we dat er een omvangrijke aanpassing en ophoging van de kasteelsite plaats vond op een ogenblik dat er reeds een stenen burcht aanwezig was. Bovendien moet dit gepaard zijn gegaan met de gedeeltelijke afbraak van de stenen gebouwen. Chronologisch is er weinig houvast. Het aardewerk uit de diverse putten maakt duidelijk dat er zeker al in de 12de eeuw activiteiten waren. Een 11de-eeuwse fase kan vooralsnog niet hard gemaakt, maar tevens ook niet uitgesloten worden. De aanwezigheid van een natuurstenen muur in visgraatmotief aan de rand van de donjonheuvel past in een 11de-eeuwse context, maar dergelijke structuren werden ook nog in de 12de eeuw opgetrokken.

De C14 datering van de cultuurlaag in de donjonheuvel (booronderzoek) wijst op een ophoging tussen 990 en 1160 n. Chr. Het lijkt er dus op dat de heren van Kolmont (vermeld in de bronnen vanaf de late 11de eeuw tot ca. 1155) verantwoordelijk waren voor een eerste modificatie van de burchtheuvel. De C14-datering, uitgevoerd op deze cultuurlaag die zich boven op deze eerste ophoging ontwikkelde, is echter bijzonder ruim (990-1160AD). Wat wel vaststaat is: (1) Dat deze ophoging gebeurde voor Kolmont definitief in bezit komt van de heren van Loon en (2) dat in deze eerste ophoging al puin (mortel, brokjes baksteen, zandsteen, silex) vervat zit, wat erop wijst dat voorafgaand aan de ophoging reeds een stenen gebouw aanwezig was. In deze context is het interessant om nogmaals te wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een droge gracht tussen het opper- en neerhof (conclusie booronderzoek). Het proefputtenonderzoek laat niet toe om de stratigrafische correlatie met de ophogingspakketten op het voorhof verder uit te klaren. Maar op basis van het gegeven dat deze gracht in het verlengde ligt van de noordwestelijke toegang van de voorburcht, lijkt het aannemelijk dat ook deze gracht tot de oudste fase(s) van de burcht behoort.

Ook in de droge gracht ten noorden en oosten van de burchtheuvel bleek heel wat bouwpuin te zitten. Verrassend genoeg blijkt deze gracht in oorsprong 1,7 m tot 1,2 m dieper te reiken in vergelijking met het huidige niveau. Het lijkt erop dat de gracht altijd

droog heeft gelegen. Vermoedelijk werd de gracht regelmatig opgeschoond. Aanwijzingen dat het onderste niveau van de gracht als weg zou gebruikt zijn, werden niet aangetroffen. Wanneer deze gracht werd gedempt en met welke intentie staat niet vast. Het bouwpuin dat in de opgebrachte pakketten werd aangetroffen bestaat uit natuursteen, leisteen en keramisch materiaal met o.a. een fragment van een dakpan van het *tegula*-type, materiaal dat ook in de oudste 11de/12de-eeuwse resten van de donjon aanwezig is. Het dempen van de gracht kan dus hypothetisch gezien ver teruggaan in de tijd. Echter, aangezien tijdens de metaaldetectie enkel jonge vondsten (vanaf de 19de eeuw) zijn aangetroffen en de weg op het kaartmateriaal ook pas vanaf de 19de eeuw wordt aangeduid, lijken de meeste aanwijzingen in de richting van een jonge opvullingsfase te gaan.

Ter hoogte van de toegang van de burcht loopt het reliëf sterk omhoog naar de droge gracht toe. Uit de boringen blijkt dat deze helling in oorsprong nog uitgesprokener was en hier tot ruim 3 m opgebrachte materiaal aanwezig is. Omwille van het puin konden de boringen echter niet doorgezet worden tot op het ongeroerde niveau. Aan beide zijden van de droge gracht dagzomen hier muurresten. Aan de noordelijke zijde werd gezocht naar resten van een oud loop- of straatniveau, maar – uitgezonderd wat losse resten natuursteen – is daar geen enkele indicatie voor teruggevonden. Ook aan de overzijde bleek dit het geval. Hier stelden we vast dat er geroerd, puinhoudend sediment tegen de funderingsresten was aangebracht. Dit suggereert dat het oude straatniveau werd uitbroken en vervolgens aangevuld. Op figuur 10 is de locatie van de dagzomende resten geprojecteerd op het digitaal hoogtemodel en is eveneens het muurwerk weergegeven zoals ingetekend op het plan uit 1986 en het muurwerk waargenomen tijdens het recente waarderingsonderzoek. Het meest noordelijk gelegen muurwerk, geïnterpreteerd als fundering van een brugconstructie, werd op een opmetingsplan uit 1986 verkeerd gelokaliseerd. Op basis van de huidige opmeting blijkt deze mooi in het verlengde te liggen van de 2 muurresten ten zuidwesten van de droge gracht. Het lijkt dus aannemelijk dat zich hier een brug bevond. De muurresten aan de overzijde blijken 1m dik, wat vrij omvangrijk is. Terwijl voor de muur aan de heuvelzijde nog beargumenteerd kan worden dat dit noodzakelijk is om als keermuur te functioneren, gaat dit niet op voor de tegenoverliggende muur. We vermoeden dat we hier te maken hebben met restanten van een gebouw. Gezien de positie van de muren gaat het wellicht om resten van een poortgebouw (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 10 nr. 9, figuur 11 en figuur 12). Tegenover de noordwestelijke toegang van de voorburcht werden gelijkaardige funderingsresten aangetroffen. Bovendien werd in put 10 - iets lager op dezelfde flank gelegen - heel wat afgegleden bouwmetaal aangetroffen, wat er op wijst dat er zich hogerop muurwerk bevond. Het zou dus mogelijk zijn dat er zich langs de toegangsweg naar de voorburcht een muur bevond. Er zijn ook aanwijzingen dat er zich ter hoogte van het poortgebouw een dwarsmuur bevond die het poortgebouw verbond met de stenen omwalling hogerop de voorburcht. De muur bovenaan de wal vertoont immers een uitsprong en op de flank van de burchtheuvel zelf lijkt zich op die plaats een spoor af te tekenen bestaand uit bouwpuin.

Verder werden geen andere muurresten aangetroffen, ook niet ter hoogte van de eerste wal, dit terwijl er nochtans losse brokken puin aan het oppervlak liggen. In put 5, gesitueerd op de top van de wal, werden geen uitspraakspoor of paalsporen aangetroffen (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 13). Met name langs noordelijke zijde is de wal hier sterk opgehoogd en bevat tot 3,6 m opgebracht materiaal.

Tot slot is ook de opmerkelijke afgescheiden gebogen wal ten noorden van de burcht verder onderzocht (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 1, nr. 4). Deze lijkt eenzelfde opbouw te kennen als de wal rond de burchtzone. Ook hier blijkt het om een natuurlijke hoogte te gaan die verder werd aangevuld. Echter, hier is het opgebrachte materiaal niet ontkalkt, dit in tegenstelling tot het onderliggende moedermateriaal en het opgebrachte materiaal op de andere wallen en burchtzone. Het opgebrachte materiaal bevat wel enkele scherven Maaslands aardewerk. De wal werd dus ten vroegste in de volle middeleeuwen opgetrokken, maar met welke fase(s) van de burcht deze precies is gelieerd is vooralsnog niet duidelijk. Ook de functie van deze wal blijft onduidelijk: is het een onderdeel van een

middeleeuwse toegangsweg, een esthetisch element van het middeleeuwse kasteeldomein of werd deze wal pas bij de inrichting van het 19de-eeuwse landschapspark opgeworpen?

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens het waarderend archeologisch onderzoek dat liep van het najaar van 2017 tot april 2019 en tijdens meerdere plaatsbezoeken: op 10 juli 2015, 13 januari 2017, 14 augustus 2018, 21 december 2018, 20 februari 2019, 12 oktober 2020, 14 februari 2022 en 26 april 2023. De fysieke toestand is tijdens die bezoeken ook telkens fotografisch gedocumenteerd. De meest recente registraties zijn als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geven een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Het burchtareaal bevindt zich grotendeels binnen het bos van Kolmont en is in eigendom van de Vlaamse overheid (agentschap Natuur en Bos). De bescherming als natuurgebied maakt dat het archeologisch bodemarchief zich in een vrij stabiele omgeving bevindt en biedt sterke garanties op een behoud van de archeologische site op lange termijn. Een ander deel van de archeologische site bevindt zich op terreinen die in privé-eigendom zijn. Deze zijn in gebruik als boomgaard en worden periodiek begraasd. Ook dit is voor de aanwezige archeologische sporen een stabiele situatie.

Ter hoogte van het burchtareaal zijn het ondergronds erfgoed en de opgehoogde elementen bijzonder goed bewaard. Door de meerfasige ophoging zijn bovendien de oudste elementen van de burchtsite afgedekt en wellicht zeer goed bewaard. De bovengrondse stenen constructies werden voor een groot deel afgebroken omstreeks 1500. Het waarderend archeologisch onderzoek heeft evenwel aangetoond dat afgebroken muren (o.a. het poortgebouw) onmiddellijk onder het huidige loopvlak/maaiveld nog bewaard zijn. Het overgebleven opgaand muurwerk is de afgelopen eeuwen sterk gedegradeerd. Dit degradatieproces gaat momenteel nog steeds door. Dat geldt ook met betrekking tot erosie, die zowel in het verleden als heden nog steeds een impact heeft.

Desondanks blijft de burcht van Kolmont één van de best bewaarde kastelen in Vlaanderen uit de volle middeleeuwen. In het kader van de aanleg van een landschapspark in de 19de eeuw gebeurde wel een restauratie aan de donjon en zijn er lokaal vergravingen uitgevoerd, maar deze hebben de structuur van de site in zijn geheel niet aangetast. Menselijk ingrijpen na de middeleeuwen gebeurde slechts in beperkte mate.

Om verdere degradatie tegen te gaan zijn erosie bestrijdende maatregelen (op de burchtheuvel) en vooral conserverende maatregelen van de bovengrondse muren aangewezen. Tijdens een plaatsbezoek op 14 februari 2022 werd vastgesteld dat aanzienlijke delen van muurwerk van de donjon naar beneden zijn gevallen (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 17 en 18). Heel wat muurelementen zijn bijzonder instabiel geworden door het ingroeien van klimop (*Hedera*). Dit veroorzaakt steeds groter wordende scheuren in het bovengronds muurwerk. In combinatie met insijpelend regenwater en vorst zal de instabiliteit van het muurwerk en het risico op instortingen alleen maar vergroten.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De burcht van Kolmont is uitzonderlijk omwille van zijn ligging en omvang. Dergelijke hoogteburchten zijn in Vlaanderen ook erg zeldzaam. Daarnaast is de site uniek omwille van de goed bewaarde restanten ervan in vergelijking met andere kasteelsites binnen het graafschap Loon die ofwel minder goed zijn bewaard, ofwel later in sterke mate zijn verbouwd of aangepast. De grote omvang en de bijzondere architectuur maken duidelijk

dat de burcht van Kolmont niet alleen een militair en strategisch belang had, maar ook fungeerde als een uiting van de grafelijke macht. De prestigieuze architectuur ging hand in hand met een hoog bouwtechnisch niveau.

Het neerhof van de burcht van Kolmont werd nooit overbouwd waardoor het archeologisch bodemarchief er dus zeer goed bewaard is gebleven. Het archeologisch bodemarchief is er de belangrijkste bron van informatie. Ook het feit dat er wellicht al in een vroege fase een stenen donjon in Kolmont aanwezig was – op een moment dat heel wat kastelen in Vlaanderen nog hout waren opgetrokken – is bijzonder. Doordat de burchtheuvel tijdens later bouwfasen verder is opgehoogd zijn de sporen van de alleroudste burchtfase wellicht zeer goed bewaard gebleven.

De burcht van Kolmont biedt dan ook een bijzonder wetenschappelijk potentieel. Weinig burchtsites kennen in Vlaanderen een dergelijk gave bewaring. Voor vergelijkbare voorbeelden dient naar de Waalse regio gekeken te worden of in het buitenland, waar kastelen bewaard zijn die, net als Kolmont, in natuurgebied liggen en sinds de late middeleeuwen geen bewoningsgeschiedenis meer kennen. Bovendien biedt de burcht Kolmont opportuniteiten om de invloed van een elitaire site te onderzoeken op het landschap én op de ontwikkeling van het nabijgelegen dorp/gehucht. Dat zijn aspecten die in Vlaanderen tot op heden onderbelicht bleven.

De burcht van Kolmont is een uitzonderlijke en goed bewaarde archeologische site. Het archeologisch bodemarchief bevat er een enorm wetenschappelijk potentieel voor verder onderzoek.

2.2. Motivering van het type bescherming

De burcht van Kolmont in Tongeren (Overrepen) wordt beschermd als archeologische site. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een archeologische site als volgt: "een onroerend goed dat ondergronds, aan de oppervlakte of onder water aanwezig is, met inbegrip van de archeologische artefacten die er integrerend deel van uitmaken, van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde."

De archeologische site van de burcht van Kolmont wordt geselecteerd voor een bescherming als archeologische site omwille van een hoge archeologische erfgoedwaarde gebaseerd op criteria als zeldzaamheid, representativiteit, wetenschappelijk potentieel, landschappelijke context, bewaringstoestand, waarneembaarheid en herinnering.

In Vlaanderen zijn slechts een beperkt aantal hoogteburchten gekend en bewaard. Er is tot op heden ook nauwelijks onderzoek geweest naar dergelijke burchten. De burcht van Kolmont is het best bewaarde voorbeeld van een hoogteburcht in Vlaanderen. Een waarderend archeologisch onderzoek maakte duidelijk dat het bodemarchief er over het algemeen onder zeer goede omstandigheden bewaard is gebleven. Het nog aanwezige archeologisch bodemarchief is de voornaamste bron van informatie om de oprichting, de organisatie en de evolutie van deze hoogteburcht te kunnen begrijpen.

De bescherming van de burcht van Kolmont als archeologische site beoogt een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem bevindt (een behoud in situ). Wanneer dit om een bepaalde reden niet meer mogelijk zou zijn, moet er door middel van een opgraving steeds voor gezorgd worden dat het aanwezige archeologisch erfgoed niet vernietigd of onherroepelijke verstoord wordt. De burcht van Kolmont wordt daarom beschermd als archeologische site, met het oog op behoud enerzijds en eventueel toekomstig onderzoek anderzijds.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening van de archeologische bescherming van de burcht van Kolmont is gebaseerd op de resultaten van het archeologisch waarderingsonderzoek uitgevoerd in 2018 en 2019. Naast de burchtheuvel zelf, de burchtgracht en de buitenste omwalling is ook de zone met de noordelijk gelegen middeleeuwse toegang tot de burchtheuvel in de afbakening opgenomen. Al deze elementen zijn gelegen op slechts een deel van perceel 32C. Daarom is perceel 32C niet volledig in de afbakening opgenomen.

Daarnaast maken ook de percelen 37E, 38L en 40A, ten westen van de burchtheuvel, deel uit van de afbakening. Deze percelen konden weliswaar slechts in beperkte mate onderzocht worden (door middel van geofysisch onderzoek, boringen en metaaldetectie). Echter, de zichtbare relictten op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (wegenis en percelering) én de verspreiding van metalen vondsten, evenals het huidig landgebruik, wijst op een hoog potentieel voor de bewaring van archeologische sporen en vondsten. Deze percelen vormen bovendien ook de verbinding tussen de burchtsite en de nabijgelegen bewoning van het middeleeuwse gehucht Kolmont, langs de Oude Kolmontstraat (een holle weg die teruggaat op de middeleeuwse situatie). Dit gehucht was nauw verbonden met de geschiedenis van het kasteel en kan er niet los van gezien worden. Bijkomend bevindt zich op perceel 40A een natuurlijke bron die onlosmakelijk verbonden is met de middeleeuwse burcht. Deze bron voedde langs beide zijden de grachten van de burcht. Rond de bron is ook een vierkante lage omwalling zichtbaar waarvan niet mag uitgesloten worden dat het om een middeleeuws relict gaat.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Vastgesteld bouwkundig erfgoed:

- Burcht van Kolmont, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/15622>
- Het kasteel van Kolmont, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/18375>

Vastgesteld landschapsatlasrelict:

- Valleien van Mombeek en Fonteinbeek met burcht en bos van Kolmont (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/97617>)

Niet-vastgestelde landschapsatlasrelictten:

- Holle weg Kolmontbos (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307366>)
- Holle weg Kolmontbos (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307977>)

Binnen de voorgestelde afbakening zijn er geen goedgekeurde erfgoedbeheerplannen of eerder vernietigde beschermingsbesluiten.

2.4.2. Omgeving

De ruïne van de burcht van Kolmont ligt in natuurgebied (gewestplan Sint-Truiden-Tongeren, KB 5/04/1977). Er zijn geen APA's of BPA's van kracht binnen dit gebied.

Op het Ruimtelijk Structuurplan Tongeren (7/10/2010) ligt de ruïne van de burcht van Kolmont in het deelgebied 'Kleinschalig lintenlandschap Mombeekbekken' dat

overeenstemt met het brongebied van de Mombeek en gekenmerkt wordt door een golvend landschap en versnipperd karakter. Het Kolmontbos vormt samen met de valleien van Mombeek en Fonteinbeek de sterke natuurlijke structurerende dragers.

2.4.3. Natuur en Bos

De toegankelijkheidsregeling voor het natuurdomein Kolmont, gelegen op het grondgebied van de stad Tongeren, werd goedgekeurd bij MB van 24/02/2022. Artikel 2.2 stelt dat het gebied niet toegankelijk is voor het publiek behoudens tijdens geleide bezoeken.

Bosreservaat

- De archeologische site maakt (gedeeltelijk) deel uit van het bosreservaat 'Kolmontbos' (MB 14/03/1995). Het betreft een integraal bosreservaat met een oppervlakte van 17,561 ha waar spontane ontwikkeling centraal staat en een nulbeheer wordt gevoerd.
- Voor het bosreservaat Kolmontbos is in 2002 een beheerplan opgemaakt. Voor het volledige reservaat is een integraal beheer met inleidende maatregelen voorzien. Rond de burchtruïne is een gerichte zone ingesteld. Hierin kunnen werken voor instandhouding van de ruïne uitgevoerd worden. Ook kunnen bomen geroid worden om de torenruïne zichtbaar te houden. Het maaien en afvoeren van de vegetatie binnen en, onmiddellijk rond de ruïne kan omwille van het behoud en/of ontwikkelen van zeldzame flora-elementen uitgevoerd worden. De torenruïne zelf (73062B0035/00_000) behoort niet tot het aangewezen bosreservaat maar werd er door omsloten.
- Voor beheerplannen opgemaakt voor de wetgeving op het nieuw Natuurbeheerplan (28/10/2017) is de regelgeving van het Bosbeheerplan, het beheerplan voor een natuurreservaat en het Harmonisch Park- en Groenbeheer van toepassing. Er is een overgangsregeling om deze oude beheerplannen om te zetten naar natuurbeheerplannen.
- Het beheerplan voor Kolmontbos uit 2002 is omgezet naar een natuurbeheerplan type 4. Dit beheerplan is geldig tot 20/11/2023. Hier gelden een aantal verbodsbepalingen. Ontheffing van deze verboden is enkel mogelijk in functie van het natuurbehoud, de volksgezondheid of het wetenschappelijk onderzoek, om disproportionele schade te voorkomen of met het oog op recreatief of educatief medegebruik en voor zover dit medegebruik past in de doelstellingen van het natuurreservaat. De ontheffing kan structureel geregeld worden in het beheerplan, of kan op ad hoc basis aangevraagd worden.

Speciale Europese Beschermingszones

De ruïne van de burcht van Kolmont maakt deel uit van het VEN-gebied 'Mombeek' (gebiedsnummer 426). Hier geldt een basisbescherming en verstrengde natuurtoets. De ruïne van de burcht van Kolmont ligt volledig binnen het habitatrictlijngebied BE2200038 'Bossen en kalkgraslanden van Haspengouw'. Dit gebied omvat een complex van een aantal loofbossen, voornamelijk in vochtig Haspengouw en enkele hellingbossen op kalk met graslanden. De afbakening van de archeologische site 'de burcht van Kolmont' overlapt met een aantal zoekzones voor Natura 2000.

In dit habitatrictlijngebied komen volgende habitats en soorten voor:

- 6210 Gebieden waar zeldzame orchideeën groeien (*Festuco-Brometalia*)
- 6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones
- 6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 7220 Kalktufbronnen met tufsteenformatie (*Cratoneurion*)
- 9120 Atlantische zuurminnende beukenbossen met Ilex en soms ook Taxus in de ondergroei (*Quercion robori-petraeae* – *Ilici-Fagenion*)
- 9160 Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen behorend tot het *Carpinium-betuli*

91E0 Alluviale bossen met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salcion albae*)

Myotis bechsteinii – Bechsteins vleermuis
Plecotus – Gewone Grootoorvleermuis

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen. Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.1.1. Beheersdoelstellingen beschermde archeologische site

Een optimaal beheer van deze archeologische site, gelegen in natuurgebied, is geen evident gegeven. Er dient onderzocht te worden op welke manier het bosareaal beheerd kan worden zodat zowel de erfgoedwaarden als de natuurwaarden optimaal behouden blijven.

De instandhouding van de archeologische site en mogelijk maatregelen hiertoe moeten in overeenstemming zijn met de ligging in bosreservaat. Daarom wordt best een geïntegreerd beheerplan opgesteld om een correct evenwicht te vinden tussen erfgoed en natuur. Dit document brengt de verschillende beheersdoelstellingen vanuit natuurbehoud én onroerend erfgoed samen in één plan en garandeert één afgestemde gebiedsgerichte visie binnen de geldende regelgeving.

Voor de percelen die momenteel in gebruik zijn als boomgaard en grasland, en periodiek worden begraasd, wordt voorgesteld om aan de huidige situatie niets te wijzigen. Het actuele gebruik is een gunstige situatie voor de bewaring van de aanwezige archeologische sporen. Een grazige/kruidige vegetatie (met beperkte doorworteling/worteldiepte) is hier de essentie.

Op de burchtheuvel is erosie waargenomen op plaatsen waar weinig begroeiing aanwezig is. Dit zorgt voor het afglijden van opgebracht materiaal, maar is eveneens destabiliserend voor de muurresten die zich boven op de burchtheuvel bevinden. Ook omgevallen bomen zorgen voor een instabiliteit van de helling en voor het verplaatsen van materiaal.

De beheersdoelstellingen van de bescherming als archeologische site zijn:

- Erosie bestrijdende maatregelen. De helling van de burchtheuvel bestaat het best uit lokale grasvegetatie of een kruidlaag die zich spontaan ontwikkelt. Op langere termijn dient bekeken te worden wat de beste neutrale vegetatie is naar oppervlakkige erosiebeheersing enerzijds en naar het stabiliseren van de burchtheuvel anderzijds.

- Het beheersen van de boomaanwas op de hellingen, inclusief het maaien van zaailingen, is wenselijk. Het is niet aangewezen om de bomen die op de burchthelling aanwezig zijn te kappen, dit gezien hun natuurwaarde én het feit dat een aantal van hen duidelijk gerelateerd zijn aan het parklandschap en dus eveneens een erfgoedwaarde hebben. Het is wel aangewezen om goed te monitoren welke bomen afsterven. Bomen die afsterven of die dreigen om te vallen dienen preventief geveld te worden vooraleer ze omvallen. Monitoring van de fysische toestand van de bomen en hun standplaats is noodzakelijk om tijdig problemen vast te stellen en acties te ondernemen om waardevolle bomen binnen hun specifieke context zo oud mogelijk te laten worden. Het verwijderen van de bomen dient steeds te gebeuren met behoud van de stronk in de bodem (om geen archeologische resten te beschadigen). Ook het herstel van zones die weggeslagen zijn door oudere boomvallen is aangewezen om het verder verschuiven van de helling te vermijden.

- Het betreden van helling de buitenste omwalling of van de burchtheuvel met zware machinale voertuigen moet zo veel als mogelijk vermeden worden, zeker in natte periodes (5.2. Foto's, kaarten en figuren, figuur 19). Indien het niet anders kan dienen zware machines met aangepaste bandenspanning te opereren of dienen er rijplaten geplaatst te worden. Als machinale voertuigen ingezet worden dient ook de breedte beperkt te worden zodat de basis van de wallen niet wordt geschonden.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechter en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelte inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Bij verkavelingen en vergunningsplichtige bodemingrepen in beschermde archeologische sites is bovendien een archeologienota nodig. Deze archeologienota voeg je bij je vergunningsaanvraag.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Voorafgaand aan de opmaak van dit beschermingsdossier werd een waarderend onderzoek uitgevoerd door het archeologisch studiebureau RAAP, in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in samenwerking met de stadsarcheoloog en het stadsarchief van Tongeren. De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in het rapport:

RYSSAERT C., PHILIPSEN F. & VANHOLME N. 2020: *Een archeologische evaluatie en waardering van de burcht van Kolmont (Overrepen, Tongeren). Eindverslag*, RAAP België – Rapport 456, Eke.

Dit rapport is online raadpleegbaar op volgende link: <https://oar.onroerenderfgoed.be/item/6471>

De opmaak van het inhoudelijk dossier is gebaseerd op dit onderzoeksrapport. In dit rapport is ook een uitgebreide bibliografie terug te vinden met betrekking tot deze site.

Overige bronnen:

CLAASSEN A. 1970: *Van mottoren tot kasteel*, Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins museum Tongeren 14, Tongeren.

CLAASSEN A. 1972: Verspreiding van het vroege burchttype in Limburg, in: *Middeleeuwse burchten. Colloquium te Tongeren – 12 september 1970*, Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins museum Tongeren 17, Tongeren, 30-53.

DE BORMAN C.-TH. F. M. 1862: *Histoire du château de Colmont. Recherches archéologiques (extrait du Bulletin de l'Institut archéologique liégeois)*, Luik.

DE MEULEMEESTER J. 1991: Structures défensives et résidences princières: les châteaux à motte du comté de Looz au XIe siècle, in: BÖHME H.W. (ed.), *Burgen der Salierzeit. Teil 1: In den nördlichen Landschaften des Reiches*, Sigmaringen, 281-289.

DOPERÉ F. & UBREGTS W. 1991: *De donjon in Vlaanderen. Architectuur en wooncultuur*, Acta Archaeologica Lovaniensia – Monographiae 3, Leuven.

DRIESEN F. 1851: *Recherches historiques sur Tongres et ses environs*, Tongeren.

PERREAU A. 1852-1854: Les châtelains de Colmont, *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg* 1, 109-114.

VAN DRIESSCHE T. 2016: *De burchtruïne van Kolmont: een status quaestionis van het historisch onderzoek*, onuitgegeven nota agentschap Onroerend Erfgoed.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Foto's, kaarten en figuren

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. De bijlage bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend illustratiemateriaal dat het dossier verder onderbouwt.

5.3. Passende beoordeling